

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

در رشته برنامه ریزی درسی (MA) پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

عنوان:

تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم از حیث میزان توجه به مولفه های

فراشناخت

استاد راهنما :

دکتر احمد رضا اوجی نژاد

استاد مشاور :

دکتر عباس قلتاش

نگارش :

محسن قنبری شهواری

سال ۹۲

تقدیم به

همسر مهربان و عزیزم و دخترم و پسرم که به آنها افتخار می کنم

سپاسگزاری

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

پس از حمد و ثناء خداوند متعال که توفیق قدم گذاشتن در راه کسب علم و معرفت به من

عنایت فرمود بر خود لازم می دانم از استاد عزیزم جناب آقای **دکتر اوجی نژاد و دکتر**

قلتاش به پاس زحمت های بی دریغ شان صمیمانه تشکر کنم که با مهربانی صبر و حوصله و

پیشنهادات سازنده در مقام استاد راهنما و مشاور به غنای هرچه بیشتر این پایان نامه کمک

نمودند.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم از حیث میزان توجه به مولفه های فراشناخت باروش تحلیل محتوا انجام گردید. جامعه و نمونه آماری این پژوهش برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی و ابزار تحقیق سیاهه تحلیل محتوا بوده است که بر اساس مبانی نظری تنظیم گردید و روایی آن توسط اساتید علوم تربیتی تایید شد و به منظور برآورد پایایی از روش تحلیل همزمان استفاده شد که ضریب مناسبی حاصل شد. واحد تحلیل شامل جملات و تصاویر بود. به منظور تحلیل داده ها از شاخص های آماری فراوانی و درصد استفاده شد و نتایج نشان داد که در محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی ششم، کتاب و راهنمای معلم از حیث میزان توجه به مولفه های فراشناخت، مولفه تحلیل به میزان ۳۷.۵ درصد در اهداف مصوب برنامه و در تحلیل محتوای کتاب و به میزان ۱۵،۶۰ درصد و به میزان ۱۱،۴۰ درصد در راهنمای معلم، بیشترین توجه را به خود اختصاص داده بود و به مولفه های معنی دار کردن موضوع، بازنگری، انتقال یادگیری، خودگردانی، نظم دهی، پیوند اطلاعات قدیم و جدید، پردازش صحیح اطلاعات و برآورد حافظه، تخمین زدن، سازمان دهی، خلاصه کردن و اصلاح کردن توجه نگردیده است. و در اهداف مصوب به مولفه های اصلاح کردن توجه نگردیده است و در کتاب درسی مطالعات اجتماعی و مولفه پردازش صحیح اطلاعات به میزان ۲ درصد کمترین مولفه ها را به خود اختصاص داده بود و این نشانگر آنست که چه در اهداف مصوب برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم و چه در تحلیل محتوای کتاب و راهنمای معلم به مولفه های فراشناخت توجه نگردیده است.

کلیدواژگان؛ فراشناخت - برنامه درسی - مطالعات اجتماعی پایه ششم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ب	عنوان.....
ج	چکیده.....
	۱ - فصل اول کلیات پژوهش
۱	۱ - مقدمه.....
۳	۲ - بیان مسئله.....
۵	۳ - اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۷	۴ - اهداف پژوهش.....
۷	۵ - اسوال های پژوهش.....
۸	۶ - تعاریف مفهومی و عملیاتی.....
	۲ - فصل دوم ادبیات و پیشینه پژوهش
۱۱	۱ - ۲ مقدمه.....
۱۴	۲ - ۲ سیرتدوین مبانی ادبیات پژوهشی.....
۱۵	۳ - ۲ شناخت.....
۱۵	۴ - ۲ فرایندهای شناختی.....
۱۶	۵ - ۲ تأثیر فراشناخت بر شناخت.....
۱۷	۶ - ۲ رابطه شناخت و فراشناخت.....
۱۷	۷ - ۲ راهبردهای شناختی.....
۲۱	۸ - ۲ اهمیت راهبردهای شناختی و فراشناختی.....
۲۱	۹ - ۲ نظریه فراشناختی کلیو.....
۲۳	۹ - ۲ هدف نظریه فرا شناختی.....
۲۳	۱۰ - ۲ اقسام فراشناخت.....
۲۳	۱۱ - ۲ راهبردهای فراشناختی.....
۲۴	۱۲ - ۲ عناصر فراشناخت.....

۲۵۱۳ - ۲ مولفه های فراشناخت
۳۰۱۴ - ۲ راهبردهای فراشناختی: تدریس و سنجش (پی، آر، جی، سیمونز)
۳۳۱۵ - ۲ خواندن از چشم انداز فراشناختی
۳۴۱۶ - ۲ فراشناخت و خلاقیت
۳۵۱۷ - ۲ یادگیری خودتنظیمی
۳۶۱۸ - ۲ فراشناخت و هوش
۳۶۱۹ - ۲ مطالعات اجتماعی
۳۶۲۰ - ۲ تعریف و ماهیت درس مطالعات اجتماعی
۴۰۲۱ - ۲ مطالعات اجتماعی و علوم اجتماعی
۴۱۲۲ - ۲ ضرورت و اهمیت برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی
۴۲۲۳ - ۲ تربیت شهروندی
۴۳۲۴ - ۲ آموزش آداب و مهارت های زندگی
۴۴۲۵ - ۲ تفکر انتقادی
۴۴۲۶ - ۲ اصول حاکم بر گزینش و سازماندهی برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی
۴۶۲۷ - ۲ فراشناخت و برنامه درسی
۵۰۲۸ - ۲ فراشناخت و یادگیری
۵۰۲۹ - ۲ خودکارآمدی و باورهای فراشناخت
۵۱۳۰ - ۲ آیا عملکردهای فراشناختی قابل آموزش و تغییر است؟
۵۳۳۱ - ۲ الگوهای آموزشی مبتنی بر فراشناخت
۵۴۳۲ - ۲ جمع بندی فصل دوم
۳ - فصل سوم روش تحقیق
۶۲۱ - ۳ روش پژوهش
۶۳۲ - ۳ جامعه و نمونه آماری پژوهش
۶۳۳ - ۳ ابزار گرد آوری اطلاعات
۶۳۴ - ۳ روایی و پایایی ابزارها
۶۳۵ - ۳ روش تحلیل داده ها

۶۴ ۳ ملاحظات اخلاقی
	۴ - فصل چهارم تجزیه و تحلیل داده ها
۶۶ ۱ - ۴ سوال کلی تحقیق
۶۶ ۲ - ۴ سوال جزئی ۱
۶۹ ۳ - ۴ سوال جزئی ۲
۷۳ ۴ - ۴ سوال جزئی ۳
	۵ - فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات
۷۹ بحث و نتیجه گیری
۸۷ ۱ - ۵ محدودیتهای پژوهش
۸۷ ۲ - ۵ پیشنهادها
	منابع
۸۸ منابع فارسی
۹۵ منابع انگلیسی

فهرست جداول و نمودار ها

صفحه	عنوان
۱۹	۱ - ۲ طبقه بندی انواع راهبردهای یادگیری
۲۰	۲ - ۲ جدول مقایسه شناخت و فراشناخت
۲۴	۳ - ۲ جدول مولفه های فراشناخت براساس دیدگاه فلاول
۳۹	۴ - ۲ رشته هاوشاخه های علمی که از مطالعات اجتماعی بهره می گیرد
۶۷	۱ - ۴ جدول بررسی توزیع مولفه های فراشناخت در اهداف مصوب مطالعات اجتماعی پایه ششم
۶۸	۱ - ۴ نمودار پراکندگی فراوانی مشاهده شده به درصد مولفه های فراشناخت در اهداف مصوب مطالعات اجتماعی
۶۹	۲ - ۴ جدول توجه به مولفه ای فراشناخت با توجه به کتاب درس مطالعات اجتماعی پایه ششم
۷۱	۲ - ۴ نمودار پراکندگی فراوانی مشاهده شده به درصد مولفه های فراشناخت در کتاب درسی مطالعات اجتماعی
۷۲	نمودار ۳ - ۴ پراکندگی فراوانی مشاهده شده به درصد مولفه های فراشناخت در تصاویر کتاب درسی مطالعات اجتماعی
۷۳	۲ - ۴ جدول توجه به مولفه ای فراشناخت با توجه راهنمای معلم درس مطالعات اجتماعی پایه ششم
۷۵	۴ - ۴ نمودار پراکندگی فراوانی مشاهده شده به درصد مولفه های فراشناخت در محتوای راهنمای معلم مطالعات اجتماعی
۷۶	۵ - ۴ نمودار پراکندگی فراوانی مشاهده شده به درصد مولفه های فراشناخت در تصاویر کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی

فصل اول

کلیات پژوهش

فصل اول: کلیات پژوهش

مقدمه

از مهمترین و والاترین اهداف هرآموزش و پرورشی رشد و بالندگی و پرورش توانایی های فکری و شناختی شهروندان است؛ که اگر به همراه استقلال فکری نباشد فرد قادر نخواهد بود در خصوص مسائل گوناگون اندیشه کننده هدف اصلی آموزش کمک به ارتقاء سطح یادگیری در دانش آموزان است. اما یادگیری موضوع مشخص و ثابتی نیست. بلکه تقریباً همه فعالیت‌ها و کارهایی که ما در سراسر زندگی خویش انجام می‌دهیم ناشی از تجارب یادگیری مان است. که به سبب آن موضوع‌های مختلف درسی و غیردرسی مانند ریاضی، ادبیات، هنر، علوم دینی و طرز معاشرت را یاد می‌گیریم. علاوه بر این ما عواطف مختلف را نیز یاد می‌گیریم. تهیه فهرست کاملی از آنچه که انسان در طول زندگی یاد می‌گیرد بسیار مفصل و شاید غیرممکن است. اما به طور کلی در مورد راهبردهای مختلف یادگیری به دو نوع از راهبردها یعنی راهبرد شناختی و راهبرد^۱ فراشناختی تأکید شده است. در سال‌های اخیر شاهد پیشرفت عظیم روانشناسی پرورشی به سوی کشف این راهبردها یعنی راههای یاد گرفتن و مطالعه کردن بوده‌ایم (سیف، ۱۳۷۹).

سال‌هاست که روان‌شناسان تربیتی در صدد پاسخ دادن به این سؤال هستند که چرا بعضی دانش‌آموزان نسبت به بعضی دیگر از نظر پیشرفت تحصیلی موفق‌ترند؟ برای پاسخ دادن به این سؤال، بررسی عواملی که تصور می‌شود موفقیت تحصیلی را تبیین می‌کنند، ضرورت پیدا می‌کند. زمانی تنها استفاده از راهبردهای شناختی مدنظر روان‌شناسان تربیتی بود، اما به مرور زمان روشن شده است که کلید تبیین و پیش‌بینی موفقیت و کامیابی، تنها استفاده از راهبردهای شناختی نیست. بسیاری از دانش‌آموزان با استفاده از راهبردهای شناختی مشکلات زیادی در فراگیری مطالب درسی دارند، در حالی که دانش‌آموزان دیگر با تأکید بیشتر روی راهبردهای فراشناختی، موفقیت تحصیلی بالایی را کسب کرده‌اند. فرایندهای شناختی اش را درجهت مطلوب سوق دهد. فراشناخت یکی از تازه‌ترین شعارهای روز در روان‌شناسی و تعلیم و تربیت است. اگرچه بیش از دودهمه از حضور فراشناخت در فرهنگ و آژگان روانشناسی نمی‌گذرد اما شواهد گسترده حاکی از جایگاه ویژه‌ی آن نزد محققان و صاحب‌نظران بین‌المللی است (فولادچنگ، ۱۳۸۱).

یکی از اقداماتی که چندین سال است در حوزه آموزش و پرورش در حال به وقوع پیوستن است، تدوین برنامه درسی ملی است یکی از کتبی که با توجه به رویکرد برنامه درسی ملی تدوین شده است برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم است. پایه ششم پایه جدیدی است که به مجموع آموزش و پرورش اضافه

^۱ Metacognition

گردیده است و برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال هابود که در مرحله تدوین قرار گرفته بود. (فلاحیان ، ۱۳۹۱).

در فرایند طراحی، تولید و اجرای برنامه درسی آنچه که بیش از همه ذهن ریزان را به خود مشغول کرده است پاسخگویی به این سوال است که در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم دبستان به چه میزان به مولفه های آموزشی فراشناخت توجه شده است . مطالعات اجتماعی از آن حیث دارای اهمیت است که : به تربیت اجتماعی؛ تربیت شهروند مطلوب، پرورش مهارت های زندگی فردی و اجتماعی می پردازد. هویت بخشی : ایجاد تعلق و علاقه به وطن و حفظ کشور؛ شناخت منابع و استعداد های آن و انتقال میراث فرهنگی و مشارکت اجتماعی درونی سازی ارزش های اخلاقی و پیشگیری از آسیب های اجتماعی، تفکر انتقادی و نقادی اجتماعی و فرهنگی بر مبنای ملاک های اعتقادات دینی.

بیان مسئله

منظور از راهبردهای فراشناختی، تدابیری است جهت انتخاب هوشیارانه روش های مناسب، نظارت بر اثربخشی آن ها، در ذهن فراگیر از نظر علمی اعتبار چندانی ندارد، بلکه آنچه مهم است فرایندی از آگاهی، کنترل و نظارت فراگیر بر ذهن خود برای کسب دانش و یادگیری می باشد که این موضوع در حوزه فراشناخت قرار دارد.

داویننگ^۱ و همکاران (۲۰۰۸) معتقدند که فراشناخت همچنین شامل شناخت پیرامون چگونگی تحلیل تفکر، این که چگونه آنچه آموخته شده است به عمل درآید نیز می باشد به منظور حل مسائل به صورت موثر، دانش آموزان نیاز دارند درک کنند که کارکرد ذهنشان چگونه است. به تعبیر دیگر آن ها نیاز دارند که چگونه تکالیف شناختی مهم همچون به خاطر سپاری، یادگیری و حل مساله انجام می شود. به عبارت ساده تر نگرش فراشناختی، به شناخت و آگاهی انسان از شناسایی ها و آگاهی های وی اطلاق می شود و دارای سه مولفه است:

۱ - دانش بیانی (دانشی که با حقایق و اطلاعات سروکار دارد)

۲ - دانش رویه ای (دانشی که مشتمل بر عملیات و فعالیت هایی است که برای انجام کار و وظیفه انجام می گیرد و آن چگونه دانستن است)

۳ - دانش بافتی یا زمینه ای (دانشی که مربوط به دانستن چرایی هادریک بافت زمینه است)

جزء ابعاد اساسی فراشناخت تلقی می گردند (قورچیان و همکاران ۱۳۷۷)

متفکران عناصر و مولفه های فراشناخت را به گونه های مختلفی معرفی کرده اند برای مثال فلاول^۲، (۱۹۷۸) سه عنصر دانش را در فراشناخت را اینگونه توصیف می کند

الف - دانش فراشناخت شخصی: آگاهی در باره فرایندهای فکری خویش و دیگران است

ب - دانش فراشناخت تکلیف: آگاهی فرد درباره ماهیت یک تکلیف یادگیری و نوع پردازش مورد نیاز است

ج - دانش فراشناخت راهبردها: در بر گیرنده آگاهی های فرد درباره انواع مختلف راهبردهای شناختی و فراشناختی است.

به طور ساده فراشناخت به شناخت شناخت یا دانستن درباره ی دانستن گفته می شود. به طور دقیق تر، فراشناخت عبارت است از دانش فرد درباره ی چگونگی یادگیری خودش (اسلاوین^۳، ۲۰۰۶ ص ۱۹۲).

مهمترین امتیاز دانش فراشناختی این است که یادگیرنده را قادر می سازد تا لحظه به لحظه

Downing^۱
Felavel
Slavin^۲

از فعالیت یادگیری خود و چگونگی پیشرفت کارش آگاه باشد و هم نقاط قوت ضعف خودش را تشخیص دهد. انباشتن حجم زیادی از اطلاعات در ذهن فراگیر از نظر علمی اعتبار چندانی ندارد، بلکه آنچه مهم است فرایندی از آگاهی، کنترل و نظارت فراگیر بر ذهن خود برای کسب دانش و یادگیری می باشد که این موضوع در حوزه فراساخت قرار دارد.

تحقیقات^۱ وانگ، (۱۹۸۵) و^۲ بیکر، (۱۹۸۲) به نقل از مرزوقی، ۱۳۸۳ نشان داد که (برنامه مطالعه)، (راهبردهای یادگیری) و (نظارت بر مؤثر بودن راهبردهای مورد استفاده) تاثیر مهمی بر فرایند یادگیری دارد. آنان مشکلات یادگیری دانش آموزان را ناشی از ضعف آگاهیهای فراساختی آنها می دانند.

برخی از متخصصان تعلیم و تربیت، یادگیری موفقیت آمیز را در قالب دستیابی به دانش فراساختی تعریف می کنند و بر این باورند که آگاهیهای فراساختی موجب می شود تا فراگیران در امر یادگیری به جای اتکا به معلم، بیشتر به خود متکی باشند. به اعتقاد برخی از محققان، این آگاهیها قابل آموزش هستند و چنانچه در برنامه درسی گنجانده شوند می توانند اثرات سود بخشی را در پی داشته باشند. پارسونز^۳ و همکاران، (۱۹۶۴). ترجمه اسدزاده و اسکندری، (۱۳۸۵). اما در حال حاضر در برنامه درسی مدارس، توجه کافی به مؤلفه های فراساختی نمی شود.

اصلاح اشتباه ها و در صورت لزوم تغییر راهبردها و جانشین سازی آن ها با راهبردهای جدید (گود و برافی^۴، ۱۹۹۵). از دلایل مهم عدم آموزش مهارت های فراساختی در کلاس و عدم تاکید بر راهبردهای فراساختی آن است که مدرسان برای این راهبردها ارزش قایل نیستند، یا درباره آنها آگاهی ندارند. یادگیرندگان از طریق آموزش مهارت فراساخت می توانند مهارتهای یادگیری خود را توسعه دهند و به کسب دانش مبادرت ورزند و از این طریق به یادگیرندگان فعال مبدل شوند.

مطالعات اجتماعی نیز یک حوزه ی مهم یادگیری است که از انسان و تعامل او با محیط های گوناگون در زمان های مختلف (حال، گذشته و آینده) و جنبه های گوناگون این تعامل (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی) و ... بحث می کند. به همین دلیل این حوزه، مفاهیم رشته های متعدد و مختلفی چون تاریخ، جغرافیا، مدنی، اقتصاد، علوم سیاسی، حقوق، مردم شناسی و نظایر آن را در بر می گیرد. در برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی کشور ما به منظور سازماندهی تلفیقی محتوا، پنج حوزه ی موضوعی انتخاب شده است:

Wong^۱
Baker^۲
Parsons^۳
Goud & braffi^۴

- ۱ - فضا و مکان
۲ - زمان، تداوم و تغییر
۳ - فرهنگ و هویت ۴ - نظام اجتماعی
۵ - منابع و فعالیت های اقتصادی

هریک از این حوزه ها ناظر به تعدادی از رشته های مذکور بوده و تعدادی مفاهیم کلیدی مربوطه را پوشش می دهند. به علاوه، مطالعات اجتماعی یکی از دروس مهم حاصل «آداب و مهارت های زندگی» محسوب می شود.

برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی با توجه به رویکرد کلی برنامه ی درسی ملی مبنی بر فطرت گرایی ترمیمی و اهتمام به شکوفایی فطرت، سعی می کند زمینه های تربیت فردی و اجتماعی کودکان و نوجوانان را فراهم آورد. از این روی، هدف نهایی مطالعات اجتماعی تربیت افرادی مؤمن، مسئول، آگاه و توانمند در زندگی فردی و اجتماعی، پای بند به اخلاق و ارزش های دینی و علاقه شدید ایران و هویت اسلامی ایرانی است.

مهمترین مسائلی این پژوهش که محقق را تشویق به مطالعه در این حوزه نمود این است که با تغییرات مکرر کتب درسی بر اساس رویکرد برنامه درسی ملی آیا به بحث فرانشناخت (خودتنظیمی) اشاره شده است؟ یادرهمان حوزه شناختی باقی مانده است و آیا به مولفه های فرانشناختی توجه نموده است؟ و اگر به مولفه های فرانشناخت توجه شده است به چه میزان اتفاق افتاده است؟ محقق در این پژوهش به دنبال آن است که ابتدا ضمن مقایسه حوزه شناخت با فرانشناخت تصویر روشنی از فرانشناخت و مولفه های آن به دست آورده و سپس یکی از کتب دوره ی ابتدایی (مطالعات اجتماعی پایه ششم) را از حیث مولفه های فرانشناخت بررسی نموده و میزان توجه به آن مولفه ها را از طریق تحلیل محتوای برنامه درسی که شامل اهداف مصوب، کتاب درسی و راهنمای معلم مطالعات اجتماعی است را بررسی نماید.

اهمیت و ضرورت پژوهش

بسیاری از صاحب نظران از جمله جکوبسن^۱ بر این عقیده هستند که هرگونه اصلاح در نظام تربیتی، مستلزم در نظر گرفتن یافته های پژوهش های فرانشناختی و استفاده از آنها در برنامه های آموزشی است. (فولادچنگ، ۱۳۸۱).

نخستین بار هارلو^۲ (۱۹۷۹، به نقل از سیف، ۱۳۸۰) مفهوم یادگرفتن یادگیری را در یک رشته آزمایش که با میمون ها انجام داد، مطرح ساخت. در این آزمایش ها میمون ها وادار می شدند تا مسائلی را که به آنها داده می شد، حل کنند. یافته جالب هارلو این بود که میمون ها هر چه مسائل بیشتری حل می کردند در حل مسأله تواناتر می شدند. یعنی حیوان ها یاد می گرفتند که چگونه یاد بگیرند. روان شناسان پیرو رویکرد خبرپردازی در دهه های اخیر، به جای مفهوم

Jacobson^۱
Harlow^۲

یادگرفتن هارلو، از اصطلاح فراشناخت استفاده کرده‌اند. هم یادگرفتن یادگیری و هم فراشناخت به این واقعیت اشاره می‌کند که بر اثر پیشرفت یادگیری، یادگیرندگان نه تنها دانش شناختی کسب می‌کنند بلکه بر چگونگی شناخت خود نیز آگاه می‌شوند به عقیده برخی از صاحب‌نظران در برنامه درسی ایران بین تئوری و عمل فاصله وجود دارد که در برنامه درسی نمود پیدا نمی‌کند و اگر هم در قالب اهداف کلی بیان شوند در رفتار و عملکرد یادگیرندگان متجلی نمی‌شود (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۵).

با استناد به پژوهش‌های انجام شده در بسیاری از برنامه‌های درسی اجرا شده در نظام آموزش و پرورش کشور در سطح اولیه قصد شده متوقف می‌شود و کمتر در رفتار و عملکرد فراگیران تجلی می‌یابد (ملکی، ۱۳۸۵) ادعا دارد که برای کاهش فاصله‌ی نظری و عمل عطف توجه متخصصان برنامه ریزی درسی ایران به واقعیت‌های موجود در مدارس و ارائه راه حل‌ها برای مواجهه با آن ضروری است. تحقیقاتی نیز وجود دارند که به این مهم پرداخته‌اند که آیا در تدوین کتب به مولفه‌های فراشناخت توجه شده است یا خیر؟ (خلخالی ۱۳۵۵، به نقل از سلیمانپور ۱۳۸۳) با توجه به تحلیل کتاب علوم تجربی دوره راهنمایی نتیجه گرفت که این کتاب‌ها بازده موثری در زمینه‌ی پرورش مهارت‌های ذهنی و عملی و نگرش مطلوب انسانی ندارند.

حکیم زاده، (۱۳۷۹) نیز محتوای کتاب علوم دوره راهنمایی را مورد تحلیل قرار داد و دریافت که محتوای این کتاب تا اندازه‌ای باروش فعال در یادگیری ارائه می‌شود (عربی، ۱۳۶۸)، رضاپور (۱۳۷۱) و مرعشی، (۱۳۷۲) به نقل از گلزاری، (۱۳۸۵) هر کدام با پژوهش‌های جداگانه‌ای روی کتاب‌های علوم دوره‌ی عمومی و ابتدایی به این نتیجه رسیدند که این کتاب‌ها روی حافظه شناختی و انتقال معلومات به دانش‌آموزان تأکید دارند و به عامل خلاقیت^۱ بی‌توجه هستند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که صاحب‌نظران حوزه فراشناخت در مقوله‌هایی از قبیل مفهوم و رشد فراشناخت، رابطه فراشناخت و شناخت، کلی یا خاص و خودکار یا آگاهانه بودن پردازش‌های فراشناختی، آموزش و ارزیابی فراشناخت متفق‌القول نیستند. از این رو لازم است مطالعه عمیق در هر کدام از این حوزه‌ها جهت ایجاد درک و فهم مشترک میان نظریه پردازان به عمل آید و در تحلیل محتوای کتب درسی می‌بایست به تمام ابعاد فراشناخت توجه شود که به نظری رسد این اتفاق کمتر افتاده یا از ابعاد مختلف مولفه‌های فراشناخت استفاده نشده است.

اهمیت این پژوهش در آن است که برنامه ریزان، مولفان و معلمان را از این موضوع آگاهی می‌نماید که در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم به چه میزان به مولفه‌های فراشناخت توجه شده است و این میزان پنجره‌ی جدیدی را پیش روی برنامه ریزان و مولفان درسی قرار خواهد داد تا بانگاهی فراشناخت

گرایانه به برنامه درسی بنگرند

یافته های پژوهشی وسیعی درباره نقش فرا شناخت در زمینه هایی نظیر حل مسأله ، خواندن ، نگارش ، یادگیری و... حکایت از آن دارد که نظام فعلی آموزش و پرورش را باید در جهت تاکید بر فراشناخت حرکت داد . اگر آموزش و پرورش به دنبال تربیت دانش آموزانی است که بتوانند از عهده ی حل مسایل مختلف جامعه ی متحول فردا برآیند و مسئولیت یادگیری خویش را برعهده گیرند باید فراشناخت را در برنامه های خود وارد کنند و به گسترش مهارتها ، یعنی به دانش فراشناختی نیز دست می یابند. زیرا مهارتهای فراشناختی به افراد کمک می کند تا خودشان را با موقعیتهای جدید سازگارکنند.

ازاینرو پژوهشگر به دنبال آن است با تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم از حیث میزان توجه به مولفه های فراشناخت آن را بررسی نماید. ضرورت و اهمیت برنامه درسی مطالعات اجتماعی از آن حیث دارای اهمیت است که : به تربیت اجتماعی ؛ تربیت شهروندمطلوب ، پرورش مهارت های زندگی فردی و اجتماعی می پردازد هویت بخشی ؛ ایجاد تعلق و علاقه به وطن و حفظ کشور ؛ شناخت منابع و استعداد های آن و انتقال میراث فرهنگی و مشارکت اجتماعی درونی سازی ارزشهای اخلاقی و پیشگیری از آسیب های اجتماعی تفکر انتقادی و نقادی اجتماعی و فرهنگی بر مبنای ملاک های اعتقادات دینی است.

اهداف پژوهش

هدف اصلی: بررسی میزان توجه به مؤلفه های فراشناخت در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی.

اهداف فرعی : بررسی میزان توجه به مؤلفه های فراشناخت در اهداف مصوب برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی.

بررسی میزان توجه به مؤلفه های فراشناخت در محتوای کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی
بررسی میزان توجه به مؤلفه های فراشناخت در کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی.

سوال های پژوهش

سوال کلی : به چه میزان در برنامه درسی علوم اجتماعی پایه ششم ابتدایی به مولفه های فراشناخت توجه شده است ؟

سوال های جزئی: به چه میزان به مؤلفه های فراشناخت در اهداف مصوب برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی توجه شده است؟

به چه میزان به مؤلفه های فراشناخت در محتوای کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی توجه شده است؟

به چه میزان به مؤلفه های فراشناخت در کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی توجه شده است؟

تعاریف مفهومی و عملیاتی

برنامه درسی^۱

برنامه درسی یک مدرسه ، یا یک درس یا یک کلاس درس را می توان مجموعه ای از وقایع از قبل پیش بینی شده دانست که به قصد دستیابی به نتایج آموزشی - تربیتی ، برای یک یا بیش از یک دانش آموز در نظر گرفته شده اند. (آیزنر^۲ به نقل از مهرمحمدی، ۱۳۸۹)

فراشناخت

فلاول، (۱۹۷۶) فراشناخت را آگاهی از فرآیندهای شناختی ، نظارت فعال و متعاقب آن تنظیم و سازماندهی این فرآیندها در ارتباط با داده ها و اهداف شناختی تعریف می کند

مطالعات اجتماعی^۳

در بیانیه ی پارلمان تعلیم و تربیت استرالیا، در تعریف مطالعات اجتماعی چنین آمده است: مطالعات اجتماعی درباره ی انسان ها و جوامعی که در آن ها زندگی می کنند، بحث می کند. مرکز ثقل اصلی برنامه، بحث درباره ی انسان به مثابه ی موجودی معنوی، متفکر، عاطفی و اجتماعی است و این که چگونه آن ها با یکدیگر و با محیط خود در سطوح محلی، ملی و جهانی ارتباط برقرار می کنند. « به علاوه، مطالعات اجتماعی مشتمل بر مطالبی درباره ی گذشته، حال و آینده ی جوامع است.

تعریف عملیاتی

برنامه درسی

منظور از برنامه درسی در این پژوهش، برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم است که شامل عناصر هدف، محتوا، کتاب و راهنمای معلم است که کتاب درسی به شماره شابک ۳ - ۲۰۹۶ - ۰۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸ و راهنمای معلم به شماره شابک ۶ - ۲۰۶۶ - ۰۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸ است که توسط دفتر سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش تالیف گردیده است. و در اختیار معلمان دوره ابتدایی قرار داده شده است که با استفاده از سیاهه تحلیل محتوا از حیث میزان توجه به مؤلفه های فراشناخت مورد بررسی قرار گرفته اند.

فراشناخت

به منظور بررسی فراشناخت و مؤلفه های آن از سیاهه تحلیل محتوا که بر اساس مطالعه مبانی نظری تنظیم گردیده است استفاده گردید.

فصل دوم

ادبیات وپیشینه پژوهش